

הישיבה המאיתים תשעים ושבע (רצז)

ביום ד' בסיוון התשס"ז (21 במאי 2007) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, עוזי אורנן, שולמית אליצור, יהושע בלאו, משה בר-אשר (יור), אהרן דותן, אבי הורביץ, אברהם טל, דוד טלשיר, אברהם יבין, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ, שלמה נאה, אמציה פורת, שמא יהודה פרידמן, מנחם קיסטר;
 החברים-היועצים סיריל אסלנוב, יוחנן ברויאר, חיים כהן, מרדכי כסלו, יוסף עופר, שמואל פסברג, אורה שורצולד;
 ממלאת מקום המנכ"ל טלי בן-יהודה; המזכירה המדעית רונית גדיש; עובדי המזכירות המדעית נטלי אקון, רונית גדיש, קרן דובנוב, מלכה זמלי, דורון יעקב; יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון;
 אורח: חבר הוועדה למונחי האלקטרוניקה אמנון גפני.

- סדר היום:**
- א. הרצאת חיים כהן "ותערב לפניך" – לבירורו של נוסח וגלגוליו על פי דקדוק"
 - ב. בחירת ועדה לבדיקת סגולותיהם של מועמדים לאקדמיה
 - ג. הודעה
 - ד. מונחי לחמה אלקטרונית
 - ה. מונח ממונחי הרפואה: דגנת
 - ו. כתיבת קשקש/קסקס ונגזריו – בסמ"ך או בשי"ן
 - ז. אישור הודעת ועדת הדקדוק
 - ח. התעתיק מלועזית לעברית – אישור המסמך המלא

א. הרצאת חיים כהן "ותערב לפניך" – לבירורו של נוסח וגלגוליו על פי דקדוק"

[הערת העורך: ההרצאה ראתה אור בלשונו סט, ג-ד (תשס"ז), עמ' 361-375.]

ב. בחירת ועדה לבדיקת סגולותיהם של מועמדים לאקדמיה

מ' בר-אשר: בתחילת השנה הבאה תתכנס ישיבה לבחירת חברים חדשים לאקדמיה. אני

מבקש שהמליאה תאשר את ההרכב המוצע בזה של הוועדה לבדיקת סגולות המועמדים: אברהם טל (יו"ר), משה אזר, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ ושמעון שרביט.

אושר מינוי ועדה לבדיקת סגולותיהם של המועמדים לאקדמיה בהרכב זה: אברהם טל (יו"ר), משה אזר, יוסף יהלום, קציעה כ"ץ, שמעון שרביט.

ג. הודעה

מ' בר-אשר: בסמוך לכ"ג בטבת תשס"ח, יום הולדתו המאה של פרופ' זאב בן-חיים, נקיים ישיבת מליאה מיוחדת שתוקדש לכבודו. עוד אבוא בדברים עם חברים על אופייה של הישיבה הזאת ותקבלו עליה הודעה מפורטת.

ד. מונחי לחמה אלקטרונית

ההקדמה לרשימת המונחים (מתוך ההודעה למליאה)

הוועדה למונחי האלקטרוניקה הוקמה בחורף תשנ"ח (דצמבר 1997), והיא מתכנסת במכון התקנים הישראלי בתל-אביב. עד כה התקיימו כמאה ישיבות שבהן דנה הוועדה במונחי המילון "קשר ואלקטרוניקה" במטרה לעדכנו. במסגרת זו נדונו מונחי הלחמה האלקטרונית. מצעי המונחים שהוועדה דנה בהם מקורם במסמכים, ברשימות מונחים ובמילונים שמפרסמים גופים מקצועיים במרשתת, והם נבחנו בידי חברי הוועדה אנשי המקצוע.

חברי הוועדה – נציגי האקדמיה: שרגא אירמאי (ז"ל) (חבר מכותב), מלכה זמלי (המזכירות המדעית); אנשי המקצוע – ראובן אורן, יעקב בעל שם (יו"ר), דוד ברלה, אבי גבעון, אהרן גד, אמנון גפני, רפי טרם, שלמה ירדני, חוסה סוסלי; רכזת הוועדה: ציפי לוי, מנהלת יחידת העריכה וההוצאה לאור במכון התקנים.

מ' בר-אשר: הוועדה למונחי האלקטרוניקה הוקמה לפני קרוב לעשור בשיתוף מכון התקנים. היום אנו מתבקשים לאשר את פרי הביכורים שלה, שעניינו מונחי לחמה אלקטרונית. טרח ובא לישיבה נציג הוועדה, המומחה ללחמה אלקטרונית, מר אמנון גפני, וזאת הזדמנות נאותה להודות לו ולחברי הוועדה כולם על עבודתם.

ר' גדיש: התחום של לחמה אלקטרונית הוא בעיקרו תחום צבאי, וקהל היעד לעבודת הוועדה משתדל לנקוט מינוח עברי. רשימת המונחים המובאת לפניכם לאישור אוצרת למעלה מארבע מאות מונחים. משתי הישיבות בוועדת המינוח המרכזית עם נציגי הוועדה אפשר היה להתרשם מן המקצועיות והיסודיות של עבודת הוועדה, ואין להתפלא שכמעט לא קיבלנו הערות על רשימת המונחים הזאת.

י' עופר: ברכים מן המונחים יש מינוח כפול: המילה gate מתורגמת גם במילה שער וגם במילה מפתק. למשל למונח מס' 100 – gate stealing – מציעה הוועדה גנבת מפתק, גנבת שער. מדוע?

א' גפני: המילה המשמשת היא כמובן שער, אבל בהזדמנויות קודמות, כמו במונחי החמרה של טכנולוגיית המידע, נקטה האקדמיה מינוח כפול וקבעה ל-gate שער, מפתק. לכן הוחלט להמשיך בדרך שהותוותה.

ר' גדיש: ועדת המינוח המרכזית בדקה את המונחים הכפולים, ואלה שנשארו – הושארו לאחר שיקול ובידור.

א' דותן: ומה בדבר הרכב של יסודות לוועזיים, כמו מונח 29 אלקטרואופטיקה? האם התקבלה החלטה אם לכתוב מונח כזה בתיבה אחת או בשתיים?

ר' גדיש: הכתיב של מילים מורכבות נדון בשנת תשס"ג בשתי ישיבות, ישיבה רסט וישיבה רעב, ואף שנאספו דוגמאות לרוב, לא התקבלו החלטות מעשיות, ואין לפי שעה כללים מחייבים. ועדת הדקדוק צריכה לדון בסוגיה ולגבש הצעה למליאה.

א' שורצולד: המילה לחמה גופה בצירוף לחמה אלקטרונית מופיעה במונחים 190–191. בציבור היא הגויה לוחמה. האם לא הגיעה העת לשנות את צורת המילה כפי הרווח בציבור – במקום להכשילו?

מ' בר-אשר: ראוי שוועדת הדקדוק תדון בשאלה הזאת לפני שהיא תובא למליאה.

ע' אורנן: דעתי אינה נוחה מכמה מונחים יווניים שנשארו בעינם, כמו מונח 20 איזוכרוני ומונח 33 אנאיזוכרוני.

מ' זמלי: הוועדה השתדלה להציע חלופות עבריות למונחים לוועזיים, אבל לא תמיד עלה הדבר בידה. המונח איזוכרוני הושאר על כנו כבר במילון הקשר והאלקטרוניקה משנת תשל"ו וכן במונחי תקשורת נתונים משנת תשס"ג של הוועדה לטכנולוגיית המידע. אם תעלינה הצעות טובות, אפשר יהיה להביאן לוועדה למונחי האלקטרוניקה בעתיד שכן הוועדה לא סיימה את מלאכתה, והיא שוקדת על פרקים אחרים.

א' גפני: אחת הבעיות במציאת חלופה עברית במקרה הזה הייתה שלמונח הפיזיקלי איזוכרוני שתי משמעויות שונות.

ש' נאה: לא נמצא מונח עברי שהתאים לקשת המשמעויות של המונח הזה, והחלטנו להשאירו בלועזיותו עד שיעלה רעיון מתאים.

ע' אורנן: עדיף היה להוציאו מהרשימה מלהכניסו כמונח עברי.

מ' בר-אשר: בכל מילון ימצאו כמה מונחים לועזיים. כך נעשה בכל הדורות. אי אפשר להכרית את כל הלעז.

ע' אורנן: ובכל זאת דעתי אינה נוחה מזה.

מ' בר-אשר: אם אין הערות אחרות, נצביע על אישור הרשימה.

פה אחד אושרה רשימת מונחי הלחמה האלקטרונית.
 (הערת העורך: הרשימה התפרסמה במאגר המונחים במרשתת.)

ה. מונח ממונחי הרפואה: דגנת

דִּגְנָת – צליאק (celiac disease)

החולים בצליאק לוקים באי־סבילות לחלבון גלוטן, המצוי במרבית הדגנים. עמותת הצליאק בישראל פנתה לוועדה למונחי הרפואה של האקדמיה ללשון העברית בבקשה להחליף את המונח פְּרֻסָּת שנקבע במילון למונחי רפואה משנת תשנ"ט מן הסיבות האלה:

- א. בעבר חשבו שהכרס התפוחה היא תסמין הכרחי של המחלה, ואילו היום יודעים שאין הדבר כך ויש תסמינים נוספים.
 - ב. השם אינו מביע את מהות המחלה.
 - ג. השם שנקבע נתפס כפוגע ומעליב.
- את המונח דִּגְנָת הציעו חברי עמותת הצליאק, והוא מבטא את המגבלה הקשורה בדגנים. הוועדה למונחי הרפואה אימצה ברוב קולות את ההצעה, והיא מבקשת ממליאת האקדמיה לאשרו.

ר' גדיש: הבקשה להחליף את כרסת בדגנת הגיעה מעמותת הצליאק בישראל. הוועדה למונחי רפואה קיבלה את הבקשה, ומאחר שהוועדה עוסקת כעת במונחי רפואת העור, וגם באחת הרשימות בעתיד הנראה לעין המונח אינו אמור להיכלל, המליאה מתבקשת לאשרו כמונח בודד.

מ' בר-אשר: ההצעה דגנת התקבלה בוועדה ברוב קולות. ההייתה הצעה אחרת?

ר' גדיש: ר"ר גוברמן הציע שהמחלה תיקרא אי־סבילות לגלוטן.

א' אבנר: אינני מבין את הבהילות לאשר את השם החדש. אמנם המילה כרסת לא קלטתה, אבל מי לירדנו יתקע שדגנת תיקלט? כך או כך הכול אומרים צליאק.

ר' גדיש: העמותה לחולי הצליאק ביקשה את המונח העברי החדש. כל עוד לא ישונה המונח הקיים, ייוותר שם המחלה העברי התקני כרסת.

ע' אורנן: גלוטן הוא החומר המידבק שנמצא בשלושה ממיני הדגן – חיטה, שעורה ושיבולת שועל – אך לא באורז ובתירס. האם בעטיים של שלושת אלה ובעטיו של הגלוטן תצא דיבת הדגנים כולם רעה? ככל הידוע לי הבעיה המרכזית במחלה הזאת היא הירבקויות במעיים בגין הגלוטן, וייתכן שהשורש צמ"ג יפה לשמש למחלה.

מ' בר-אשר: נראה לי שכדאי שהמונח יחזור לדיון נוסף בוועדה למונחי רפואה.

הדיון בהצעה החדשה לצליאק חזר לוועדה למונחי רפואה.

[הערת העורך: המונח דִּגְנָת אושר בישיבה שיוז מיום כ"ד במרחשוון תשע"א (1 בנובמבר 2010) במקום פְּרֶט.]

ו. כתיבת קשקש/קסקס ונגזריו – בסמ"ך או בשי"ן

קשקש, קשקשת או קסקס, קסקסת בעת האחרונה דנה ועדת הדקדוק במונחים הללו משתי בחינות: בחינת הצורה ובחינת הכתיב. אשר לצורה אושרה בישיבת המליאה הקודמת החלטת ועדת הדקדוק ולפי:

צורת היחיד של קְסָקְסִים היא קְסָקְסִי. קְסָקְסִית היא שם המחלה.

אשר לכתיב: בעבר קבעה האקדמיה במילונים מקצועיים את הכתיב בסמ"ך על פי המגמה העולה מלשון חז"ל של מעבר משי"ן לסמ"ך; כך גם הונהג בקביעת הערכים של המילון ההיסטורי.

על פי עיקרון זה נקבעו במילוני האקדמיה מונחים מן השורש פר"ס, כגון תפרוסת, מפורס, נפרס; מן השורש נס"ר, כגון נסורת, מסור, מנסרה; וכן סרטוט וסְרָטֻט. כמו כן החליטה ועדת הדקדוק ובעקבותיה מליאת האקדמיה (בישיבה ריט, תשנ"ה) לקבוע את הכתיב בסמ"ך במילים תפיסה ופריסה.

לאחר מכן נערך ניסיון לדון בסוגיה דיון שיטתי, ואולם הדיון נתקל בקשיים ולא הבשיל לכדי החלטה.

אשר לקסקס – בישיבת המליאה קסב-קסג (תשמ"ג), במסגרת הדיון במונחי השיתוך, נזכרה המילה קסקס וצוין כתיבה בסמ"ך. שם המחלה קסקסת מופיע במילון למונחי רפואה (תשנ"ט). במילונים שעניינם שמות צמחים ובעלי חיים מופיע הכתיב בשי"ן.

ועדת הדקדוק התלבטה בעניין הכתיב קשקש/קסקס בשלוש ישיבותיה האחרונות. פעם אחת נטתה אחרי הכתיב הרווח בשי"ן, פעם נטתה אחרי העיקרון להעדיף את הכתיב בסמ"ך, ובישיבתה האחרונה החליטה לכתוב את השמות קשקש, קשקשת בשי"ן. הכותב בסמ"ך אינו משתבש.

מכיוון שמדובר בשינוי החלטת המליאה השאלה מובאת לדיון.

ר' גדיש: מן הישיבה הקודמת נשארה בעיית הכתיב של **קסק/קשקש** ושל **קסקסת/קשקשת** – שאלה פרטיות של סוגיית המעבר מכתיב בשי"ן לכתיב בסמ"ך. על האמור בדברי הרקע רק אוסיף כי בעבר ניסינו לבדוק למה יגרום מעבר גורף משי"ן לסמ"ך, ונוכחנו שרבים השורשים שבהם התוצאה היא הומוגרפים. לפיכך נראה שכל דיון עקרוני יעלה על שרטון, ולא נצליח לקבל החלטה לכיוון זה או אחר. עם זאת שאלת הכתיב של המילים מן הישיבה הקודמת צריכה לבוא על פתרונה.

מ' בר-אשר: גם אני אינני מציע שנעסוק בסוגיה הכוללת.

ח' כהן: אני חושב שהאקדמיה צריכה לאמץ את הכתיב בשי"ן משני טעמים: כך נכתבת המילה במקורות וכך מורגלת כתיבתה גם בימינו. עוד לא ראיתי תכשיר לשער שבו המילה **קשקשים** כתובה בסמ"ך.

א' פורת: בספר האחרון שתרגמתי כתבתי **קשקשת**.

א' אבנר: במקרה הזה אני חושב שאין מנוס משני הכתיבים – בשי"ן ובסמ"ך.

ר' גדיש: החלטה על שני הכתיבים פירושה שהאקדמיה אינה מתערבת בעניין. אבל אם לכתיב בסמ"ך יתרונות ידועים גם בתחום שגיאות הכתיב וגם מבחינת קריאות המילים – מדוע שלא להתערב? האם תפקידנו מתמצה בשיקוף הקיים? אני זוכרת שלפני שנים הכתיב הרגיל למילה **מסור** היה בשי"ן; היום המגמה התהפכה. לאקדמיה תפקיד בקביעת הנורמה, והכתיב בסמ"ך כבר נקבע בחלק מהמילונים. אם הכתיב הזה ייפסל, כל מי שכתב בסמ"ך כמצוות האקדמיה יתברר כטועה. ואשר לתכשירים למיניהם, לא ראיתי עד היום על תכשיר לחפיפת השער את המילה **תחפיף**, ובכל זאת לא נמנעה האקדמיה לקבעה כתקן במקום **שמפו**.

א' יבין: אינני רואה מה הנזק בהכשרת שני הכתיבים.

מ' קיסטר: באות המכונה שי"ן אין מתחדשים שורשים כבר מאות ואלפי שנים. הכתיב בשי"ן הוא מורשה מן המקרא, ומה שהגיע אלינו מלשון חכמים הוא כמובן בסמ"ך. שאלת הכתיב – בשי"ן או בסמ"ך – היא שאלה מילונית בעיקרה, במיוחד במילים שבהן זאת האות הראשונה, אבל דומני שבימינו לא רבים המקרים שלמילה אחת רגילים שני הכתיבים. במקרים האלה אני מציע לא להתערב; יגבר הכתיב שיגבר.

ע' אורנן: אני מסכים עם האד' קיסטר. את הבעיה המעשית של המילונים – גם של מילוני האקדמיה – אפשר לפתור בקלות על ידי הפניות. למשל בערך **שכין** יופנה המעיין לערך **סכין**.

מ' בר-אשר: נפנה להצבעה. תחילה נצביע על הכתיב בסמ"ך בלבד.

הצבעה

- בעד קסקס, קסקסת בלבד – 1
נגד – הרוב

מ' בר-אשר: כעת נצביע על הכתיב בשי"ן בלבד או על הכתיב בשי"ן או בסמ"ך כאחד.

הצבעה

- בעד קשקש, קשקשת – 10
בעד קשקש/קסקס, קשקשת/קסקסת – 10

מ' בר-אשר: למרות תוצאת התיקו דבר אחד נראה ברור: יד הסמ"ך על התחתונה. עם זאת כמובן לא נוכל לפסול את הכתיב בסמ"ך אלא רק לתת לכתיב בשי"ן העדפה.

הוחלט להעדיף את הכתיב בשי"ן שמאלית: **קִשְׁקֶשׁ (יחיד); קִשְׁקֶשֶׁת (שם המחלה).** הכותב בסמ"ך אינו משתבש.

ז. אישור הודעת ועדת הדקדוק

הודעת ועדת הדקדוק

- יש משורשי פ"נ הנוטים בבניין נפעל גם על דרך ע"ו. המצויות בלשון ימינו הן צורות משורש נז"ק, כגון נִזְקֵי נִזְקֵתִי, נִזְקָה וגם נִזְקֵת (לצד נִזְקֵי נִזְקֵתִי, נִזְקֵת על דרך פ"נ); וצורות מן השורש נצ"ל, כגון נִצּוֹל נִצּוֹלָה וגם נִצְלָת, בספרות התורנית גם נִצּוֹלוּ וכיו"ב בעבר (לצד נִצְלָת נִצְלָת, נִצְלוּ על דרך פ"נ).
- בבניינים הפעיל והופעל משמשות הצורות התיש, מתיש, מתש וכדומה (על דרך פ"נ), ובבניין קל משמשות הצורות תש, תשש, תששש וכדומה (כדרך הכפולים).
- פועלי פ"י בהפעיל נוטים בדרך כלל בכיוון הדורתנועה, כגון הישיר, מיניקה. הפעלים מן ימ"ן ויש"ר נוטים גם בקיום הדורתנועה, כגון מימינים, הימן, הישר.
- מילים שנשאלו לעברית הוותיקה ואפשר להכילן בתבנית עברית (= שורש ומשקל) ייכתבו וינוקדו בהתאם לעברית. מילים מובהקות בלועזיותן שאין אפשרות לדחקן במשקל עברי רגיל ייכתבו ויינקדו על דרך המילים הלוועזיות.
- לפי זה השמות פְּרוֹזֶדֶר, אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס ינוקדו בחולם מלא לפני שווא (נח), על דרך מילים השאלות מן הלעז.
- הקמץ שבשם מוצאות נחטף בנטייה: מוצאות, מוצאותיו וכיו"ב.

רקע

1. ניצול

ב"החלטות האקדמיה בדקדוק", בכללי פועלי פ"נ בסעיף "פעלים שונים", יוחד כלל לפועל ניזוק (3.3 (ב) (2):

השורש נז"ק נוטה בבניין נפעל הן על דרך ע"ו (למשל: נִזְקָה, נִזְקָתָם, יִזְקֶה, לְהִזְקֶה) הן על דרך פ"נ (למשל: יִזְקֶה, יִזְקָתָם, יִזְקֶה, לְהִזְקֶה).

בדרך דומה נוהג הפועל ניצול, ובפרט בצורות הבינוני. הוחלט להוסיף אותו לכלל, וכמו כן הוחלט לשנות מעט את ניסוח הכלל ולשוות לו נעימה תיאורית ולא פוסקנית. בניסוח הסופי התלבטה הוועדה אם לציין בדוגמאות גם צורות עבר על דרך ע"ו (ניצול, ניצולו וכיו"ב) הרווחות בספרות התורנית בימינו.

2. התיש

בבניין קל אנו מוצאים את הצורות האלה – כדרך הכפולים – תֵּשׁ, תֵּשׁוּשׁ וכו'. בספרות שלאחר המקרא משמשות בבניין הפעיל צורות על דרך פ"נ בלבד דוגמת מִתְּשֵׁת, הִתֵּשׁ. במילונים הובאו לצד אלה גם הצורות שאינן מתועדות – הִתֵּשׁ, הוֹתֵשׁ – לצורך השוואת הנטייה הנוהגת בבניין קל. לפני הוועדה הובאה השאלה אם לקיים שתי צורות הפעיל בשורש זה או שמא די בצורות המשמשות, שהן על דרך פ"נ.

בדיון נזכרו החלטות קודמות על פעלים הנוהגים בחילופי גזרות (רוכזו בסעיף 3.8(ג)): הטיל, הניח, הסית, הנוטים על דרך ע"ו ופ"נ (הִטִּיל או הִטִּיל, הִנִּיחַ או הִנִּיחַ, הִסִּית או הִסִּית), הפועל הלין בהוראת 'התלונן' (הִלִּין או הִלִּין) והפועל הזיע; וכן הפועל נָסוּג, שבבניין הפעיל נוטה על דרך פ"נ הִסִּיג.

הוחלט אפוא להוסיף לסעיף 3.8, העוסק בחילופי גזרות, את הפועל הִתֵּשׁ.

3. הישיר והימין

במקרא מזדמנים פעלים אחדים מגזרת פ"י המקיימים דו־תנועה בבניין הפעיל: הִיָּשֵׁר (קרי; תהלים ה, ט), יִיָּשְׁרוּ (משלי ד, כה); מִיָּמִינִים (דברי הימים א יב, ב); אִיָּסִירִם (הושע ז, יב); הִיָּצֵא (קרי; בראשית ח, יז); הפועל הימין נוטה גם בכיוון הדו־תנועה, כגון יָאִמְנֶה (בראשית יג, ט), הִיָּמֵן (יחזקאל כא, כא). שאר פועלי פ"י נוטים בכיוון הדו־תנועה בלבד, כגון: הִילִילוּ (ישעיהו כג, א), לְהִיָּנֵק (מלכים א ג, כב), לְהִיָּטֵב (ויקרא ה, ד).

המילונים השונים מציעים נטיות מפעלים אלה הן בשמירת הדו־תנועה הן בכיווצה, בפרט בפעלים הימין, הישיר. הוועדה נתבקשה להחליט מה דרך המלך בנטיית פעלים מסוג זה.

כיוון שישנן צורות המקיימות את הדו־תנועה אף בלשון הדיבור, הוחלט כי פועלי פ"י ייטו בדרך כלל בכיוון הדו־תנועה, ואולם ייאמר שפעלים מן השורשים ימ"ן, יש"ר נוטים גם בדו־תנועה.

4. פרוזדור, אפוטרופוס ודומיהם

השאלה שהובאה לדיון בוועדה הייתה אם השם פרוזדור ינוקד בחולם מלא אחר הרי"ש ובריפוי הדל"ת (=פרוֹזְדוֹר) או בקמץ קטן ובדגש קל (=פְּרוֹזְדוֹר). שאלת הניקוד בחולם או בקמץ קטן עלתה גם בשמות אפוטרופוס ופרוזבול. הדיון הוסב לשאלה העקרונית על מעמדם של שמות שמקורם בלעז (להוציא את הארמית) ושנשאלו ללשון חכמים: האם חלים עליהם כללי הכתיב והניקוד שבמילים העבריות או שמא

הולכים הם על דרך המילים השאלות מן הלועזית: נכתבים בווי"ו ובו"ד בהברות סגורות לא מוטעמות, השוואים לעולם נחים ואין נוהג בהם חיטוף תנועות בנטייה. על דרך העברית: בכללי נטיית השם נכללו שמות אחדים מסוג זה, מתוך הנחה שהם עבריים והכללים חלים עליהם: מכללי הקמץ: סַפְסַל סַפְסַלִי (כלל ח); דיוקן דיוקנאות (כלל יב, 2.3.3 ד); סַנְדַלְר סַנְדַלְרִי, לַבְלַר לַבְלַרִי, קִיסַר קִיסַרִי, סִינַר סִינַרִי, סוֹדַר סוֹדַרִי, קוֹלַר קוֹלַרִי (כלל יב); אַדְרִיכַל אַדְרִיכַלִי, דַרְקוֹן דַרְקוֹנִי, סִימֶן סִימֶנִי, פְּנֶס פְּנֶסִי (כלל טו); אַזְמֶל אַזְמֶלִי, דַלְפַק דַלְפַקִי, סַרְגֶל סַרְגֶלִי, קַלְסַתַר קַלְסַתַרִי (כללי הצירי ז); וכן המילה פְּמַבִי בְּפַמְבִי (2.2 מו); במאגר המונחים מצאנו: המנון (ולא הימנון). מילים אחדות כלולות במאגר המונחים ומנוקדות על דרך הלועזית: מונופולין, מְטְרוֹפּוֹלִין. הוועדה קיבלה בסופו של דיון את הצעת המזכירות המדעית המובאת בגוף ההחלטה לעיל.

5. נטיית השם מוצאות

במקרא הקמץ שתחת הצד"י מתקיים בנטיית הרבים: 'זמוצאתיו מקדם מימי עולם' (מיכה ה, א).

שמות דומים באים במקרא בביטול הקמץ: תוֹצְאוֹת תוֹצְאוֹתיו (במדבר לד, ד, ה, ח ועוד), נוֹרְאוֹתֶיךָ (תהלים קמה, ו) ועוד. כמו כן בכלל ב מכללי הקמץ – סעיף ב, הערת שוליים – נאמר כי שמות שסיומם רבים סאות נוטים בחיטוף הקמץ, כגון גְּמֻלָּאוֹת – גְּמֻלָּאוֹת. לעומת זאת בסעיף א בכלל הנוצר מובא כי הקמץ שבנטיית שמות כגון מוֹצָא נשמר בנטייה: מִשָּׂא מִשָּׂאִי, נִשָּׂא נִשָּׂאִי, נוֹרָא נוֹרָאִי.

הוסכם שאין מקום להוסיף חריג לרשימת החריגים המקיימים את הקמץ. על כן בצורת הנסמך של מוצאות הקמץ ייחטף על דרך שאר שמות שסיומם רבים סאות. הצורה תוזכר ב"החלטות האקדמיה בדקדוק" ותיתלה עליה הערה המציינת למקרא.

מ' בר-אשר: על חמשת הסעיפים בהודעת ועדת הדקדוק לא נתקבלה כל השגה, ועל כן הם מתאשרים בזאת.

אושרה הודעת ועדת הדקדוק.

ח. התעתיק מלועזית לעברית – אישור המסמך המלא

התעתיק מלועזית לעברית – כללים חדשים¹

כללי התעתיק מלועזית לעברית נדונו במליאת האקדמיה בישיבותיה בשנת תשס"ד – תשס"ז.

1 הכללים החדשים מבטלים את הכללים שנקבעו בעבר: הכללים הישנים אושרו בישיבת מליאת האקדמיה קבג מיום ג' בתמוז תשל"ה, 18 ביוני 1975, ופורסמו ברשומות – ילקוט הפרסומים 2367 מיום כ"ט באלול תשל"ז, 12.9.1977, בחתימת שר החינוך והתרבות דאז, אהרן ידלין.

ישיבות המליאה: ישיבה רעד - י"ח בטבת תשס"ד, 12 בינואר 2004; ישיבה רעה - ח' באדר תשס"ד, 1 במארס 2004; ישיבה רעז - כ"ח בניסן תשס"ד, 19 באפריל 2004; ישיבה רעט - ט"ז בכסלו תשס"ה, 29 בנובמבר 2004; ישיבה רפא - י"ב באדר א' תשס"ה, 21 בפברואר 2005; ישיבה רפב - י"ז באדר ב' תשס"ה, 28 במארס 2005; ישיבה רצד - י"ג בכסלו תשס"ז, 4 בדצמבר 2006; ישיבה רצו - ז' בניסן תשס"ז, 26 במארס 2007.

מבוא

- כללי התעתיק שלהלן מכוונים לשמות של אנשים, של מקומות, של מוסדות וכיו"ב מלשונות זרות שאינן שמיות, ואינם חלים בהכרח על מילים לועזיות.
- שמות שיש בהם מנהג כתיבה מושרש בעברית, ייכתבו כמנהגם (כגון טשרניחובסקי, חלם, לודז', ליטא).
- בכללים מונח העיקרון שאין מתעתיקים את השמות על פי כתיבם במקורם כי אם על פי הגייתם הנשמעת לנו.
- התעתיק מבוסס על ההגייה בעברית בת ימינו ועל מימושה באותיות העבריות. הגיים זרים שאין להם מקבילות במערכת ההגה העברית, מתועתיקים בסימני ההגיים המצויים הקרובים במבטאם למבטא ההגיים הזרים.
- בשלושה מקרים הוחלט לסטות מן העיקרון ולהוסיף סימן הבחן (גרש): ד' [ð]; ח' [x]; ת' [θ], נוסף על האותיות המוגרשות שכבר השתרשו בכתיבה העברית: ג', ז', צ'.
- הכללים אינם מכוונים לתת מענה לדרך קליטתם של ההגיים הזרים במערכת ההגה העברית, ואולם שפע הדוגמאות המלווה את הכללים יש בו רמזים אחדים לדרך הביצוע של כמה וכמה הגיים שאינם בלשונו. ניתנו דוגמאות לכתיבים שונים לאותו הגה וכן להגיים שונים בשפת המקור המתפרשים בהגייה העברית כשוויים. לדוגמה: באות נ מובאים שמות שיש בהם תנועה מאונפפת (ליון - Lyon) או ההגה הנכתב בספרדית ñ ובאיטלקית gn (בוניואל - Buñuel, בולוניה - Bologna).
- הכללים מותאמים לשני הכתיבים - המנוקד והלא-מנוקד. במידת הצורך צוינו שני הכתיבים.
- התעתיק הלא-מנוקד אין בו כדי לתת תמונה מלאה של התנועות, בדומה לכתיב הלא-מנוקד של המילים העבריות.
- שיטת הניקוד לתנועות a ו-e נקבעה על פי הניקוד המקובל של המילים בעברית, בדרך כלל בלי להתחשב במקום הטעם. התנועות i, o, u נכתבות מלא גם בניקוד.

הערות למעיין

- בכללי התעתיק שלושה פרקים: (1) העיצורים; (2) התנועות והדו־תנועות; (3) הדגש.
- תעתיק העיצורים מוצג בשתי דרכים: האחת הולכת בדרך המתבקשת - מן ההגה

אל הכתב; בשל הבעייתיות בסידור ההגיים הכללים מובאים גם לפי סדר אותיות האל"ף-בי"ת העברי.

- האותיות וצירופי האותיות הלטיניות אינם משקפים בהכרח את הכתיב המשמש בשמות המודגמים אלא את אופן הביצוע של ההגיים. במידת הצורך צוינו ההגיים בסימנים המשמשים בתעתיקים המדעיים.

1. העיצורים

טבלה א – לפי הגיים

(ההגיים מסודרים לפי סדר האל"ף-בי"ת הלטיני בקירוב.)

ההגה	התעתיק לעברית	דוגמאות
b	ב (בלי ניקוד ב)	בון (Bonn), רמבטיקו (Ρεμπέτικο)
d	ד	דבלין (Dublin)
ð	ד'	סאד'רן קרוס (Southern Cross)
f	פ (רפה)	פירנצה (Firenze), פילדלפיה (Philadelphia), שווארצקופף (Schwarzkopf), פון־ (von), פוג'י (Huzi)
g	ג	גרנדה (Granada), קינג (King)
ğ	ג'	ג'ון (John), ג'נובה (Genova), ג'ורג'ו (Giorgio) – איטלקית)
		אבל מותר: קיימברידג' (Cambridge), לודז' (Łódź)
h	ה	הולנד (Holland)
k	ק	קלן (Köln), קנדה (Canada), אוקספורד (Oxford), קיטו (Quito), ז'קלין (Jacqueline), קיאנטי (Chianti)
	הערה: כ (בלי ניקוד כ) רק כשיש נוהג כתיבה מושרש.	כורדיסטן, אלכסנדר, כריסטופר
l	ל	לונדון (London), ולנסה (Wafęsa – פולנית)
m	מ	מנהיים (Manheim)
n	נ	ניו־יורק (New York), קאן (Cannes), קינג (King), ולנסה (Wafęsa – פולנית), ליון (Lyon), בולוניה (Bologna), בוניאל (Buñuel)
p	פ (בלי ניקוד פ) פ כפופה גם בסוף מילה.	פומפיי (Pompei), פֶנוֹס־פֶן (Phnom Penh), שווארצקופף (Schwarzkopf), בוטרופ (Bottrop)
r	ר	רומא (Roma), קרטר (Carter)
s	ס ההגה s לא יתועתק ב־ש. ראו עוד θ.	סורבון (Sorbonne), סטוקהולם (Stockholm), סנש (Szenes), סזאן (Cézanne), לה־נַסיוֹן (La Nation)

ההגה	התעתיק לעברית	דוגמאות
ʒ	ש (בלי ניקוד ש)	שפילד (Sheffield), שילר (Schiller), שיקגו (Chicago), שקודה (Škoda), בודפשט (Budapest), שטוטגרט (Stuttgart), שימנובסקי (Szymanowski), שנקוויץ' (Sienkiewicz), ברשעה (Brescia), שן - tion - אנגלית
t	ט גם th באנגלית הנהגה t.	טיטו (Tito), טוקיו (Tōkyō), קטמנדו (Kathmandu), וטיקן (Vatican), שמיט (Schmidt), טומפסון (Thompson)
θ	ת' באנגלית - רק th הנהגה θ; למעט בשמות ספרדיים בעלי מסורת כתיבה ב־ס.	ת'סלוניקי (Θεσσαλονικη), ת'ור (por - איסלנדית) ת'אצ'ר (Thatcher), הית'רו (Heathrow) סרגוסה (Zaragoza), סרוונטס (Cervantes)
ts	צ גבול בין צורנים - טס.	ציריך (Zürich), ונציה (Venezia), גליציה (Galicja) בוטס (Boots); ה־s צורן רבים)
tʃ	צ' שם שכתבו ב־טש מושרש יכתב כך.	צ'רצ'יל (Churchill), ת'אצ'ר (Thatcher), בוטיצ'לי (Botticelli), צ'נסטוח'ובה (Częstochowa) טשרניחובסקי, דליטש (Delitzsch)
v	ו - בראש מילה, וכן באמצעה כשאניה סמוכה לחולם או לשורוק. (בכתיב לא מנוקד תיכתב ו כפולה באמצע המילה). ב (רפה) - בסוף מילה, וכן באמצעה בסמוך לחולם או לשורוק.	ונציה (Venezia), ולנסה (Wałęsa), לִינְפּוּל (בלי ניקוד: ליוורפול, Liverpool) לבוּב (Lwów), מנטובה (Mantova), קייב (Kuev)
w	ו (בכתיב לא מנוקד תיכתב ו כפולה באמצע המילה). ראו גם להלן דו־תנועות.	וינדזור (Windsor), וודסטוק (Woodstock), הוליווד (Hollywood), אוֹוֹן (Owen), פֶּאוּל (בלי ניקוד: פאוול, Powell), ואז (Oise - צרפתית)
x	ח' בשמות מושרשים ח, כ (רפה).	ח'רושצ'וב (Хрущёв), ח'ואן (Juan), ח'ורח'ה (Jorge), ח'אריס (Χάρης) חרקוב (Харьков), מינכן (München), באך (Bach)
y	י (בכתיב לא מנוקד תיכתב י כפולה לפי כללי הכתיב חסר הניקוד). ראו גם להלן דו־תנועות.	מאיה (Maya), רִיקְנִיק (בלי ניקוד: רייקיוויק, Reykjavík), יורגוס (Γιώργος), ילצין (Ельцин), וִיוֹן (Villon - צרפתית), פוטיומקין (Потёмкин)

ההגה	התעתיק לעברית	דוגמאות
z	ז	זְבוּלָן (Zvolen), זלצבורג (Salzburg), לידז (Leeds), זבארו (Sbarro)
ž	ז'	ז'אן (Jean), ז'ורז' (George - צרפתית), דבוז'ק (Dvořak), קז'ימ'ז' (Kazimierz)

טבלה ב - לפי סדר האל"ף-בי"ת

התעתיק לעברית	ההגה	דוגמאות
ב (בלי ניקוד ב)	b	בון (Bonn), רמבטיקו (Pempétko)
ב (רפה) - בסוף מילה, וכן באמצעה בסמוך לחולם או לשורוק. ראו גם האות ו.	v	לבוב (Lwów), מנטובה (Mantova), קייב (Kueb)
ג	g	גרנדה (Granada), קינג (King)
ג'	g'	ג'ון (John), ג'נובה (Genova), ג'ורג'ו (Giorgio) - איטלקית) אבל מותר: קיימברידג' (Cambridge), לודז' (Łódź)
ד	d	דבלין (Dublin)
ד'	ð	סאד'רן קרוס (Southern Cross)
ה	h	הולנד (Holland)
ו (בכתיב לא מנוקד תיכתב ו כפולה באמצע המילה). ראו גם להלן דר־טנועות.	w	וינדזור (Windsor), וודסטוק (Woodstock), הוליווד (Hollywood), אוון (Owen), פּאָוּל (בלי ניקוד: פאוול, Powell), ואז (Oise - צרפתית)
ו - בראש מילה, וכן באמצעה כשאינה סמוכה לחולם או לשורוק. (בכתיב לא מנוקד תיכתב ו כפולה באמצע המילה). ראו גם האות ב.	v	ונציה (Venezia), ולנסה (Wałęsa), ליוורפול (בלי ניקוד: ליוורפול, Liverpool)
ז	z	זְבוּלָן (Zvolen), זלצבורג (Salzburg), לידז (Leeds), זבארו (Sbarro)
ז'	ž	ז'אן (Jean), ז'ורז' (George - צרפתית), דבוז'ק (Dvořak), קז'ימ'ז' (Kazimierz)
ח'	x	ח'רושצ'וב (Хрущёв), ח'ואן (Juan), ח'ורח'ה (Xorche), ח'אריס (Xáris)
בשמות מושרשים ח, כ.		חרקוב (Харьков), מינכן (München), באך (Bech)

התעתיק לעברית	ההגה	דוגמאות
ט גם th באנגלית הנהגה t. ראו גם האות ת'; וכן טס באות צ, טש באות צ'.	t	טיטו (Tito), טוקיו (Tōkyō), קטמנדו (Kathmandu), שמיט (Schmidt) טומפסון (Thompson)
י (בכתיב לא מנוקד תיכתב י כפולה לפי כללי הכתיב חסר הניקוד). ראו גם להלן פרק 2, דריתנועות.	y	מאיה (Maya), רִיקֶיִיק (בלי ניקוד: רייקיייוויק, Reykjavík), יורגוס (Πύργος), ילצין (Ельцин), וילון (Villon), פוטימקיין (Потёмкин)
כ - ראו האות ק.		
כ - ראו האות ח.		
ל	l	לונדון (London), ולנסה (Wałęsa) - פולנית)
מ	m	מנהיים (Manheim)
נ	n	ניו־יורק (New York), קאן (Cannes), קינג (King), ולנסה (Wałęsa) - פולנית, ליון (Lyon), בולוניה (Bologna), בוניואל (Buñuel)
ס ההגה s לא יתועתק ב־ש ראו גם האות ת'.	s	סורבון (Sorbonne), סטוקהולם (Stockholm), סנז (Szenes), סזאן (Cézanne), לה־נסיון (La Nation)
פ פ כפופה גם בסוף מילה (בלי ניקוד פ)	p	פומפיי (Pompei), פֶנוֹס־פֶן (Phnom Penh), שווארצקופף (Schwarzkopf), בוטרופ (Bottrop)
פ	f	פירנצה (Firenze), פילדלפיה (Philadelphia), שווארצקופף (Schwarzkopf), פון־ (von), פוגי (Huzi)
צ בגבול בין צורנים - טס	ts	ציריך (Zürich), ונציה (Venezia), גליציה (Galicja), בוטס (Boots; ה־s צורן רבים)
צ' שם שכתבו ב־טש מושרש ייכתב כך.	tš	צ'רצ'יל (Churchill), ת'אצ'ר (Thatcher), בוטיצ'לי (Botticelli), צ'נסטוח'ובה (Częstochowa)
ק	k	קלן (Köln), קנדה (Canada), אוקספורד (Oxford), קיתו (Quito), ז'קלין (Jacqueline), קיאנטי (Chianti)
הערה: כ (בלי ניקוד כ) רק כשיש נוהג כתיבה מושרש		כורדיסטן, אלכסנדר, כריסטופר

התעתיק לעברית	ההגה	דוגמאות
ר	r	רומא (Roma), קרטר (Carter)
ש (בלי ניקוד ש)	š	שפילד (Sheffield), שילר (Schiller), שיקגו (Chicago), שקודה (Škoda), בודפשט (Budapest), שטוטגרט (Stuttgart), שימנובסקי (Szymanowski), שנקוויץ' (Sienkiewicz), ברֶשָה (Brescia), "שן (tion – אנגלית)
ת' באנגלית – רק th הנהגה θ;	θ	ת'סלוניקי (Θεσσαλονίκη), ת'ור (por) – איסלנדית ת'אצ'ר (Thatcher), הית'רו (Heathrow)
למעט שמות ספרדיים בעלי מסורת כתיבה ב"ס.		סרגוסה (Zaragoza), סרוונטס (Cervantes)

2. התנועות והדו־תנועות

א. סימון התנועות

התנועה	תעתיק מנוקד	בלי ניקוד	דוגמאות
i	י	י	טורינו (Torino), לידז (Leeds), ציריך (Zürich), קאמי (Camus – צרפתית), אולימפוס (Ὀλυμπος), ויסוצקי (Wysocki, Высоцкий), קושדסי (Kuşadası)
o	ו	ו	קורדובה (Córdoba), לונדון (London), בורדו (Bordeaux), קירקגור (Kirkegaard/Kirkegård), אוסטרליה (Australia)
u	ו	ו	המבורג (Hamburg), שרבור (Cherbourg)
e	הברה פתוחה ם;	לא תסומן ב"י או בסימן מיוחד.	ורונה (Verona), אדיפוס (Οιδίπους), אֶזֶן (Eugène – צרפתית), בואסיה (Boissier), פיננצה (Firenze), סרגי (Сергей), שופן (Chopin), אבן דנור (Denver), פֶרסל (Purcell), קלן (Köln)
	פתוחה בסוף מילה םה; סגורה באמצע מילה ם; סגורה בסוף מילה ם אבל אם ההגייה הרווחת איננה מלרעית – ם; סגורה כפליים סופית ם	אבל ראו ew, להלן סעיף ג.	

התנועה	תעתיק מנוקד	בלי ניקוד	דוגמאות
a	הברה פתוחה ם; סגורה באמצע מילה ם; סגורה בסוף מילה ם (אבל ראו [ay] להלן סעיף ג); סגורה כפליים ם.	באם הקריאה א או ללא סימן מיוחד. ראו עוד סעיף ג להלן. בסוף השם - ה.	אֶמְרִיקָה (America), טוֹסְקָנָה (Toscana) מַנְהַיִם (Manheim), דְּבִלִין (Dublin) בשמות קצרים ב־א: קאן (Cannes), בָּאק (Buck), נְפָאל (Nepal), ת'אצ'ר (Thatcher). בסוף השם: קִנְדָה, אִירוֹפָה, להוציא כתיבים מושרשים כגון רומא, ליטא.

ב. האות אל"ף

- (1) הברה הנפתחת בתנועה תיכתב ב־א, לדוגמה: איטליה (Italia), גואה (Goa), אוֹבֶרְאֶמֶרְגָאוּ (Oberammergau), אוֹנֹרֶה (Honoré).
- (2) a אפשר לציינה באל"ף במקום שהיעדרה עלול לגרום שיבוש בקריאה, וראוי לכתבה בשמות קצרים בני שתיים-שלוש אותיות (בלי האל"ף). בשמות הקצרים היא נכתבת גם בכתיב מנוקד. וראו עוד להלן סעיף ד(2). שמות שכבר נשתרש בהם הכתיב בלי אל"ף ייכתבו בלי אל"ף, כגון יֶפֶן.
- דוגמאות נוספות לניקוד שמות: הַנוֹבֶר, טִימֹז, פֶּרְרָה, פֶּלְרֶמוֹ, ז'וֹנָה, טְהֶרֶן, בְּנִגְלֶדֶשׁ, צ'אד, קִנְיָה, סִנְגַל, פְּרַגוּי (Paraguay), קִנְדִי, נְלִדְקָה, סְרַגִי, מִי וְסֵט.

ג. הדוֹת־נועות היורדות (ראו גם בפרק העיצורים את ההגיים [w] ו-[y]).

הדוֹת־תנועה	תעתיק מנוקד	בלא ניקוד	דוגמאות
*aw	אָאוּ	אאו	לְאוּרָה בְּרָאוֹן נְאוּטִילוֹס אֶאוּגוֹסְטוֹ (וראו עוד למטה)
*ew	אָאוּ	אאו	זְאוּס אֶאוּרִידִיקָה
ow	אוֹאוּ	אוֹאוּ	סְלוֹאוּ (Slow)
ay	אָי [בסוף המילה: םי]	איי	וֹרְסִי צ'אֶנְגִ'מִי נִירוֹבִי וִיס טִיוֹאֵן
ey	אָי [בסוף המילה: םי]	איי	פּוֹמְפִי בִּיג'וֹן קִיפְטָאוֹן לִידֶן

הדו-תנועה	תעתיק מנוקד	בלא ניקוד	דוגמאות
uy	סוי [בסוף המילה: סוי]	סוי	אוי קלט אויגור
*oy	סוי [בסוף המילה: סוי]	סוי	האנוי אויגן

* מלבד הביצוע כדו-תנועה, הדו-תנועות aw, ew, oy עברו לפעמים לעברית גם בביצועים אחרים:

- aw: סו (בלא ניקוד: סו), למשל: אוגוסטוס;
- ew: סי (בלא ניקוד: סי), למשל: אירופה; סן או סן (בלא ניקוד: סו), למשל: סלוקוס (בלני ניקוד: סלווקוס);
- oy: ס (בלא ניקוד ללא סימן), למשל אדיפוס, פניקה.

ד. הדו-תנועות העולות (ראו גם בפרק העיצורים את ההגיים [w] ו-[y]).

- (1) בדו-תנועות העולות מותרות שתי אפשרויות – פירוק הדו-תנועה לשתי הברות באל"ף, כגון בואנוס, דיאגו (ובלי ניקוד: בואנוס, דיאגו); או בלי אל"ף, כגון בונוס, דִּיגו (בכתיב חסר ניקוד: בונוס, דיגו).
- (2) שמות בעלי הדו-תנועה [ya] ייכתבו יא, כגון שומיאץ (Sumiac), קוניאק.

3. הדגש (החזק והקל)

- א. בדרך כלל אין מסמנים הכפלה, אבל מותר לסמנה בדגש אם יראה בו המנקד צורך. אין מסמנים את ההכפלה באות כפולה.
- ב. כשהגיים [p], [b] – המתועתקים ב, פ – באים אחרי תנועה, ההברה נחשבת סגורה ומנוקדת בהתאם (בתנועות e-ו a). לדוגמה: נְפֹאֵל, יָפֹן, גִּבּוֹן, בּוּדִפְשֵׁט, הִידְרֹבָד.
- ג. ביו"ד עיצורית הבאה אחרי התנועה i יסומן דגש, למשל: אֲנְגֵלְיָה, אִיוֹס, אֲבִדְיָה.
- ד. דגש קל לא יסומן באותיות גד"ת (וכמובן לא באותיות ג' ד' ת'). לדוגמה: גִּרְנָדָה, קִינֵג, ג'וֹרְג', דְּבוֹז'ק, וִינְדֹזֹר, ד'ה מְרָקֵר, ת'אֲצ'ר.

מ' בר-אשר: כללי התעתיק כולם נידונו ואושרו בישיבות קודמות. משהושלמה המלאכה נשלחו הכללים כמקשה אחת לעיון החברים, ומשלא נתקבלו עליהם הערות, אפשר לברך על המוגמר ולהודיע על אישורם הסופי. בכך ננעלת הישיבה האחרונה לשנה זו.

אושרו סופית כללי התעתיק מלועזית לעברית.